

Nadiya Naluzhna

Wrocław

ORCID: 0009-0006-3246-8347

Konstytucje Ukraińskiej Republiki Ludowej oraz Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej z 1918 roku

Constitutions of the Ukrainian People's Republic and West Ukrainian
People's Republic of 1918

Streszczenie

Artykuł poświęcony jest analizie tworzenia Konstytucji Ukraińskiej Republiki Ludowej z 29 kwietnia 1918 r. oraz Tymczasowej Ustawie Zasadniczej Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej z 13 listopada 1918 r. Autorka w artykule przedstawia system organów państwowych Ukraińskiej Republiki Ludowej, który formował się w okresie przed tworzeniem Konstytucji, pracami nad Konstytucją z 29 kwietnia 1918 r. i jej podstawowymi założeniami. W dalszej części artykułu zanalizowana jest problematyka związana z Tymczasową Ustawą Zasadniczą z 13 listopada 1918 r. Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej. Dalej autorka poddaje badaniu niewielki akt prawny, liczący zaledwie pięć artykułów, zwany Tymczasową Ustawą Zasadniczą, który regulował tylko kilka kwestii dotyczących nazwy, granic, suwerenności, systemu przedstawicielskiego oraz herbu i pieczęci Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej. W zakończeniu autorka dowodzi, że konstytucje z 1918 r. były pierwszą próbą tworzenia demokratycznego ustroju konstytucyjnego niepodległego Państwa Ukraińskiego, choć były niedoskonałe. Stanowiły one tylko deklaracje ustrojowe, ponieważ nie rozstrzygały zawiłych problemów politycznych i prawnych. Nigdy nie weszły w życie, pozostały ważnymi dokumentami historycznymi ukazującymi drogę do tworzenia następnych konstytucji.

Słowa kluczowe

Ukraińska Republika Ludowa, Zachodnioukraińska Republika Ludowa, Uniwersał, trójpodział władz, prawa i obowiązki obywatelskie

Abstract

The article focuses on analyzing the formation of the Constitution of the West Ukrainian People's Republic of 29 April 1918 and the Provisional Basic Law of 13 November 1918. The author of the article analyzes the system of state bodies of the West Ukrainian People's Republic which was formed in the period prior to the creation of the Constitution, the work on the Constitution of 29 April 1918 and its basic principles. Subsequently, the article analyzes the issues related to the Provisional Basic Law of 13 November 1918. The author examines further a small piece of legislation, with only five articles, called the Provisional Basic Law, which regulated only a small

number of issues concerning the name, borders, sovereignty, the representative system, and the coat of arms and the seal of the West Ukrainian People's Republic. In conclusion, the author argues that the Constitutions from 1918 were the first attempt to create a democratic constitutional system of the independent Ukrainian state, although they were imperfect. They only represented constitutional declarations, as they did not resolve any intricate political and legal issues. They never came into force. They remained important historical documents leading the way for the creation of subsequent constitutions.

Keywords

Ukrainian People's Republic, West Ukrainian People's Republic, Universal, tripartite governance, civil rights and duties

1. Uwagi wstępne

Przedmiotem niniejszej pracy jest Konstytucja Ukraińskiej Republiki Ludowej oraz Tymczasowa Ustawa Zasadnicza Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej. Problem ten jest w Polsce zagadnieniem mało znanym, ponieważ brak w języku polskim literatury prawniczej na ten temat. Źródła ukraińskie powstały po zakończeniu I wojny światowej, a zaczęły się kształtować już w jej trakcie. W pracy zastosowana została metoda historyczno-prawna oraz dogmatyczno-prawna.

W publikacji wskazuję, że odrodzenie państwa na wschodnich ziemiach ukraińskich, a także na zachodnich ziemiach ukraińskich, wchodzących w skład Austro-Węgier, nastąpiło pod znaczącym wpływem wydarzeń politycznych.

Niniejsza praca obejmuje okres przed tworzeniem konstytucji, tzn. okres powstania Ukraińskiej Republiki Ludowej (URL) oraz Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej (ZURL), dwóch tworów państwowych w Europie Środkowo-Wschodniej.

Celem pracy jest zbadanie prawnych oraz politycznych aspektów tworzenia Konstytucji URL z 1918 r., a także Tymczasowej Ustawy Zasadniczej, uchwalonej przez ZURL, oraz wykazanie, że oba te akty konstytucyjne nie weszły w życie ze względu na sytuację polityczną, w tym walki pomiędzy ukraińskimi stronnictwami politycznymi oraz partiami. Szczegółowej analizie poddaję postanowienia obu konstytucji, przyrównując je do modelu ustrojowego ówczesnych państw demokratycznych. W zakończeniu zaznaczam, że po połączeniu URL z ZURL nie zawarto odpowiednich umów prawno-państwowych, a tylko umowy o charakterze politycznym. Nie ratyfikowano także na drodze ustawowej dokonanych ustaleń, dotyczących organów państwowych obu połączonych państw¹.

---

¹ A.H. Slusarenko, M.B. Tomenko, *Istoriya Ukrajinśkoji konstytuciji*, Kyjiw 1993, s. 124.

2. Ukraińska Republika Ludowa

Ukraińska Republika Ludowa (Ukrajinska Narodna Respublika) to państwo ukraińskie ze stolicą w Kijowie, które 20 listopada 1917 r. po przewrocie bolszewickim w Petersburgu, proklamowała w III Uniwersale – pierwszym akcie o charakterze konstytucyjnym – Centralna Rada.

Aby zrozumieć dynamikę tworzenia URL, należy za punkt wyjścia wziąć nie rok 1917, a 1914 – czyli rok rozpoczęcia pierwszej wojny światowej oraz lata 1914–1923, czas wielkich zmian geopolitycznych w Europie Środkowej i Wschodniej. Rewolucja na Ukrainie nie może być traktowana jako część rewolucji rosyjskiej, ponieważ objęła ona tę część ziem ukraińskich, które nigdy nie wchodziły w skład imperium rosyjskiego: Bukowinę, Galicję, Zakarpacie. Dlatego też rewolucja ukraińska była częścią szerszego problemu geopolitycznej transformacji, która objęła całą Środkową i Wschodnią Europę. Rewolucja ukraińska w odróżnieniu od rosyjskiej miała inny program polityczny: jej celem była nie zmiana władzy politycznej w państwie, lecz budowa państwa dla narodu, który tego państwa nie posiadał. Dlatego też przypadek ukraiński był bardziej podobny do rewolucji narodowych Polaków, Czechów, Słowaków, Finów, Litwinów².

Pierwsza wojna światowa wprowadziła ziemie ukraińskie w centrum wielkich przemian geopolitycznych Europy Środkowej i Wschodniej, dlatego że w walce o hegemonię nad tym regionem starli się dwaj przeciwnicy: Austro-Węgry i Niemcy z jednej strony oraz Rosja z drugiej. Ukraina z licznymi zasobami ludzkimi i bogactwami naturalnymi była jednym z głównych celów dla każdego z nich. Wojna silnie zdynamizowała kwestię narodową, która znalazła swój wyraz w odrębności rewolucji, dlatego tak wielkie znaczenie miało utworzenie w Kijowie 17 marca 1917 r. Centralnej Rady, która wzięła na siebie zadanie reprezentowania politycznych interesów Ukraińców przed Rządem Tymczasowym, a na jej czele niezwłocznie stanął Mychajło Hruszewskij, nadając jej działalności jasny kierunek: żądanie narodowej i terytorialnej autonomii Ukrainy w Rosyjskiej Republice Federacyjnej. Głosząc swą wierność ideałom przebudowy Rosji w duchu federacyjnym, ukraińscy liderzy pozostawali wierni swoim poprzednim zobowiązaniom wobec narodów nierosyjskich. Ten ruch ukraiński był jednym z najbardziej masowych spośród wszystkich ruchów narodowych i dlatego słusznie pretendował do miana przywódcy³.

---

² K. Horila, *Istorijska Ukrajinśkoji konstytuciji. Materialy IV Wseukrajinskoji naukowo-praktycznoji konferenciji*, Czerkasy 2019.

³ *Konstytucija Ukrainy*, Werchowna Rada Ukrainy. Ofic. Wyd. Parlam. Wyd. Zakony Ukrainy, Kyjiw 2015, s. 103.

Rzeczywiście przyjął on tę rolę na zwołanym przez Centralną Radę w Kijowie 21–27 września Zjeździe Narodów, na którym Mychajło Hruszewskij zapewnił uczestników, że ukraińscy socjaliści postrzegają federację nie „jako stadium przejściowe przed niepodległością, ale jako drogę do nowych perspektyw, które dawno już otworzyły się przed czołowymi mózgami ludzkości, jako drogę do federacji europejskiej, a w przyszłości – do federacji światowej”⁴.

Od początku grudnia losy Ukrainy, podobnie jak całej Europy Wschodniej, ważyły się nie w Kijowie, lecz w Brześciu, gdzie toczyły się rozmowy pokojowe między państwami centralnymi a bolszewicką Rosją. Rządy Austro-Węgier i Niemiec dążyły do zbliżenia z URL.

Podpisanie pokoju miało miejsce 8 lutego 1918 r. Wszystkie cztery zwycięskie państwa uznały niepodległość Ukrainy w granicach mniej więcej zgodnych z granicami ukraińskich terenów etnicznych.

Traktat pokojowy z państwami centralnymi wymagał od Ukrainy, aby jako organizm państwowy całkowicie oddzieliła się od Rosji, dlatego 25 stycznia 1918 r., podczas przerwy w rozmowach brzeskich, Centralna Rada IV Uniwersałem proklamowała niepodległość Ukraińskiej Republiki Ludowej⁵.

Delegacje Niemiec i Austro-Węgier zgodziły się na przyłączenie Chełmszczyzny, Podlasia i Nadsania⁶. Państwa Czwórprzymierza obiecały rządowi Ukraińskiej Republiki Ludowej pomocy wojskowej w wojnie z rosyjskimi bolszewikami, pod warunkiem, że będzie on dostarczał żywność do Niemiec i Austro-Węgier: 60 mln pudów chleba, 2,75 mln pudów mięsa, 400 mln jaj i innych produktów rolnych. Gdy zgodnie z warunkami pokoju brzeskiego 18 lutego wkroczyły na Ukrainę wojska austro-niemieckie, nie napotkały na swej drodze żadnego poważnego oporu, ponieważ całkowicie odizolowana i bezwładna Centralna Rada nie mogła zapewnić regularnych dostaw zboża i wywozu żywności, co obiecała w Brześciu⁷. Niemieckie i austriackie dowództwo, rozczarowane brakiem współpracy z Centralną Radą, pragnęło zastąpić ją skuteczniejszym i bardziej posłusznym rządem. Ukraińscy ziemianie, czyli posiadacze ziemi, którzy sprzeciwiali się idei jej uspołecznienia,

---

⁴ J. Hrycak, *Historia Ukrainy 1772–1999. Narodziny nowoczesnego narodu*, tłum. K. Kotyńska, Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, Lublin 2000, s. 128.

⁵ R. Galuba, „*Niech nas rozsządzi miecz i krew...*”. *Konflikt polsko-ukraiński o Galicję Wschodnią w latach 1918–1919*, Poznań 2004.

⁶ W. Baluk, *Ukraina*, [w:] W. Baluk, A. Czajowski (red.), *Ustroje polityczne krajów Wspólnoty Niepodległych Państw*, Wrocław 2007.

⁷ W. Sokół, *Transformacja ustrojowa państw Europy Środkowej i Wschodniej – próba bilansu*, [w:] W. Sokół, M. Żmigrodzki (red.), *Systemy polityczne państw Europy Środkowej i Wschodniej*, Lublin 2005.

jeszcze wiosną 1917 r. utworzyli Ukraińską Partię Demokratyczno-Włościańską, a w połowie kwietnia 1918 r. nawiązała ona kontakt z dowództwem niemieckim. Podczas prób przeciwdziałania spiskowi rząd ukraiński okazał swą bezradność⁸.

Dnia 29 kwietnia 1918 r. Centralna Rada odbyła swoje ostatnie posiedzenie, na którym uchwaliła projekt Konstytucji Ukraińskiej Republiki Ludowej. Rada ta weszła do historii jako ruch sprawczy narodowej mobilizacji ukraińskich mas oraz proklamowania Ukraińskiej Republiki Ludowej⁹.

W dniach 18 stycznia 1919 r. – 21 stycznia 1920 r. delegacja URL wzięła udział w Paryskiej Konferencji Pokojowej Ententy, gdzie decydowano o przyszłości spornych ziem państw europejskich, które były po stronie przegranej w I wojnie światowej. Ukraińska Republika Ludowa próbowała zyskać międzynarodowe uznanie, jednak w planach Ententy nie było miejsca dla utworzenia niezależnego państwa ukraińskiego. Było to sprzeczne ze stanowiskiem Wielkiej Brytanii, która opowiadała się za ideą „zjednoczonej i niepodzielnej Rosji”, oraz Francji, która próbowała wzmocnić Polskę kosztem zachodnich ziem ukraińskich, aby powstrzymać postęp bolszewizmu na Zachodzie. Pewne obawy państw zachodnich wiązały się z niemożnością zorganizowania przez URL dużej regularnej armii i groźbą rozprzestrzeniania się idei socjalistycznych w państwie.

Ukraińska Republika Ludowa nie została oficjalnie uznana, zamiast tego Polska otrzymała zakrojoną na szeroką skalę pomoc militarną, która została częściowo wykorzystana przeciwko Ukraińskiej Armii Galicyjskiej¹⁰.

Dnia 22 stycznia 1919 r. Ukraińska Republika Ludowa połączyła się z Zachodnioukraińską Republiką Ludową, która powstała w październiku 1918 r. w wyniku upadku Austro-Węgier po I wojnie światowej¹¹.

3. Zachodnioukraińska Republika Ludowa

Gdy późną jesienią 1918 r. w Ukrainie Wschodniej ważyły się losy URL, na ziemiach zachodnioukraińskich zbliżały się wydarzenia, które przenosiły kwestię ukraińską na zupełnie inną płaszczyznę. Wydarzenia w Galicji zmieniały dotychczasowe ukraińskie działania z wyłącznie wewnętrznej sprawy byłego imperium rosyjskiego

---

⁸ W.F. Hodowaneć, *Konstytucyjne prawo Ukrainy: konspekt lekcji*, Kyjiv 2000, s. 216.

⁹ D. Doroszenko, *Istorijska Ukrainy*, Użhorod 1932.

¹⁰ O. Hałyczanśkyj, *Naczernk proektu Derżawnoho zakonoladu dla „Ukrajnińskoji Trudowoji Respubliky”*, www.constituanta.blogspot.com/2012/10/1919_24.html [dostęp: 15.12.2023].

¹¹ M. Hruszewśkyj, *Chto taki ukrajinci i czoho wony choczut’*, tom 1–2, Kyjiv 1991, s. 72–75.

w problem zaprowadzenia stabilnego ładu politycznego w całej Europie Środkowej i Wschodniej.

W przededniu I wojny światowej znaczna część ziem ukraińskich – Galicja Wschodnia, Bukowina i Zakarpacie – wchodziła w skład Austro-Węgier. Kiedy w październiku 1918 r., w warunkach militarnej klęski bloku austro-niemieckiego i narodowowyzwoleńczej walki narodów, Austro-Węgry rozpadły się na kilka niepodległych państw, Ukraińcy zaczęli podejmować zdecydowane kroki w celu utworzenia własnego państwa na zachodnich ziemiach ukraińskich¹².

Zachodnioukraińska Republika Ludowa (Zachidno-Ukraińska Narodna Respublika – ZUNR), która do 13 listopada 1918 r. nosiła nazwę: Państwo Ukraińskie, istniała na terenach Zachodniej Ukrainy ze stolicą we Lwowie, w latach 1918–1919. Państwo to pojawiło się po I wojnie światowej, w czasie upadku monarchii austro-węgierskiej¹³.

Dnia 18 października 1918 r. we Lwowie na zebraniu ukraińskich posłów do wiedeńskiego parlamentu, deputowanych do sejmu galicyjskiego i bukowińskiego oraz przedstawicieli ukraińskich partii politycznych obu prowincji utworzona została Ukraińska Rada Narodowa (Ukrajinska Nacionalna Rada – UNR). Miała ona wypracować własny plan rozwiązania kwestii ukraińskiej. Polityka kierownictwa Ukraińskiej Rady Narodowej doprowadziłaby do klęski, gdyby nie grupa młodych ukraińskich polityków i strzelców siczowych. W tym samym czasie, gdy w Wiedniu austriacka Rada Ministrów debatowała nad sprawą Galicji Wschodniej, tajny Ukraiński Komisarz Wojskowy wydał rozkaz zdobycia przez wojsko władzy we Lwowie. Dowództwo operacji objął sotnik Dmytro Witowskyj, który 29 października przybył do Lwowa z Czerniowiec. Członkowie URN zostali powiadomieni o powstaniu wojskowym już po wydaniu rozkazów i rozporządzeń dotyczących zajęcia Lwowa przez oddziały ukraińskie. Operacja została przeprowadzona błyskawicznie i bez rozlewu krwi. Oddziały ukraińskie zajęły wszystkie budynki państwowe, wojskowe i ważne obiekty Lwowa, oprócz dworca kolejowego. Na Ratuszu wywieszono błękitno-żółtą flagę. Mieszkańcy miasta, którzy w nocy z 30 na 31 października kładli się spać jeszcze jako poddani imperium austriackiego, rano obudzili się jako obywatele państwa ukraińskiego: od 9 listopada, zgodnie z oficjalną nazwą, Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej.

¹² N.M. Batanowa, *Istoriczni wytoky instytutu konstytucyjno-prawowoji widpowidalnosti*, „Prawo wa Derżawa” 2015, nr 26.

¹³ M. Kopylenko, O. Kopylenko, *Ewolucija ukrajinskocho konstytucjonalizmu*, „Prawo Ukrainy” 1992, nr 6.

Dnia 13 listopada 1918 r. UNR zatwierdziła konstytucyjne podstawy nowo utworzonego państwa, tj. Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej, a mianowicie „Tymczasową Ustawę Zasadniczą o niepodległości państwowej ziem ukraińskich byłej monarchii austro-węgierskiej”¹⁴.

Zachodnioukraińska Republika Ludowa objęła tereny Galicji Wschodniej, Bukowiny i Zakarpacia. Dnia 1 listopada rozpoczęła się wojna polsko-ukraińska. Polska była w niej wspierana przez kraje Ententy, przede wszystkim przez Republikę Francuską. Dnia 11 listopada od ZURL odłączona została Bukowina. Ostatecznie terytoria ZURL zostały zajęte 18 lipca 1919 r., podczas wojny polsko-ukraińskiej, przez Polskę, Królestwo Rumunii i Republikę Czechosłowacką. Do 15 marca 1923 r. rząd ZURL przebywał na emigracji.

Dnia 19 października 1918 r. UNRada proklamowała państwo ukraińskie – początkowo przekształcone w konfederację niepodległych państw wszystkich narodów wchodzących dawniej w skład Austro-Węgier – na całym ukraińskim terytorium etnicznym Galicji, Bukowiny i Zakarpacia. Mieszkańcy Bukowiny poparli deklarację niepodległości w Bukowińskiej Licheni¹⁵. Postanowiono opracować demokratyczną konstytucję.

Jednak 31 października 1918 r. władze we Lwowie dowiedziały się o przybyciu do miasta Polskiej Komisji Likwidacyjnej (powołanej 28 października 1918 r. w Krakowie), która miała przejąć władzę nad Galicją od austriackiego namiestnika i włączyć ją do Polski. UNRada podniosła kwestię przekazania pełni władzy w Galicji i na Bukowinie rządowi austriackiemu. Jednak austriacki gubernator Galicji, generał Karl von Huyn, kategorycznie odmówił przyjęcia ukraińskiej delegacji. Następnie na wieczornym posiedzeniu Ukraińskiego Generalnego Komisariatu Wojskowego (UGKW) 31 października 1918 r. podjęto decyzję o przejęciu władzy we Lwowie siłą zbrojną¹⁶.

Dnia 1 listopada 1918 r. UNRada rozpoczęła wysyłanie notatek telegraficznych o utworzeniu państwa ukraińskiego. Okazało się to trudnym zadaniem, ponieważ kraje zachodnie odmówiły nawiązania jakiegokolwiek łączności z rządem „nieistniejącego” państwa. Rząd szwedzki i jego ambasady pomogli rozwiązać tę kwestię, przekazując światu noty prezydenta Jewhena Petruszewycza.

---

¹⁴ I. Łysiak-Rudnyćkyj, *Miż istorijeju i politykoju*, „Suczasnist” 1973.

¹⁵ T. Olszański, *Historia Ukrainy XX wieku*, Warszawa 1993.

¹⁶ J. Nieścioruk, *Z zagadnień ustroju i polityki wewnętrznej Zachodnio-Ukraińskiej Republiki Ludowej*, https://shron1.chtyvo.org.ua/Niescioruk_Jaroslaw/Z_zagadnien_ustroju_i_polityki_wewnetrznej_Zachodnio-Ukraińskiej_Republiki_Ludowej_w_latah_1918_1919.pdf?PHPSESSID=9ks2vvi3v-c4jp6fvm4tkg8v8c1 [dostęp: 15.12.2023].

Dnia 9 listopada 1918 r. UNRada utworzyła tymczasowy organ wykonawczy, który 13 listopada 1918 r. został przekształcony w rząd – Sekretariat Stanu ZURL¹⁷. Tego dnia organ ten zatwierdził podstawy konstytucyjne nowo utworzonego państwa, tj. „Tymczasową Ustawę Zasadniczą o niepodległości państwowej ukraińskich ziem byłej monarchii austro-węgierskiej”, zgodnie z którą nazwano je „Zachodnio-ukraińską Republiką Ludową”. Granice ZURL zostały ustalone zgodnie z „Mapą etnograficzną monarchii austriackiej” (1855).

Dnia 26 listopada 1918 r. została wysłana nota dyplomatyczna do prezydenta USA Woodrowa Wilsona. Pod koniec 1918 r. w Hotelu Francuskim w Wiedniu utworzono Ukraińską Służbę Prasową, która wkrótce stała się głównym ukraińskim centrum informacyjnym i propagandowym w Europie.

Nader ważnym wydarzeniem było to, że 1 grudnia 1918 r. w Fastowie delegacja ZURL wraz z Dyrektoriatem Ukraińskiej Republiki Ludowej uchwaliła wstępny traktat (porozumienie) dotyczący połączenia tych dwóch państw, który 3 stycznia 1919 r. został ostatecznie zatwierdzony przez najwyższy organ państwa¹⁸.

Władze centralne ZURL, po miesięcznym pobycie w Tarnopolu, przeniosły się 2 stycznia 1919 r. do Stanisławowa. Ponad 130 delegatów wzięło udział w 3 sesjach UNRady (2–4 stycznia, 4–15 lutego, 3–15 kwietnia 1919 r.), na których utworzono 10 komisji: ziemską, wojskową, ustawodawczą, odbudowy technicznej, finansową, szkolną, spraw zagranicznych, opieki społecznej, komunikacji i administracyjną¹⁹.

Nowy rząd utworzono 4 stycznia 1919 r. Na jego czele stanął Sydir Hołubowycz, natomiast pod przewodnictwem J. Petruszewycza powstał 9-osobowy wydział UNRady.

Dnia 21 stycznia 1919 r. przedstawiciele Kongresu Wszechkarpackiego Stepan Kłoczurak i Dmytro Kłympusz przekazali rządowi ZURL w Stanisławowie decyzję ludności regionu o przyłączeniu ziem Zakarpacia do Ukrainy. Dzień później, w Kijowie, na placu Świętej Sofii, podczas uroczystej manifestacji ogłoszono, że „od dziś Ukraina Zachodnia łączy się z Wielką Ukrainą w jeden niepodzielny organizm, zjednoczone i suwerenne państwo”. Od chwili proklamowania aktu o zjednoczeniu Zachodnioukraińska Republika Ludowa otrzymała nazwę: Zachodnioukraińskie Obwody Ukraińskiej Republiki Ludowej (ZOURL).

Przed podpisaniem Umowy warszawskiej z 1920 r. między państwem ukraińskim a Polską, zwłaszcza zaś po nim, ten akt zjednoczenia został wypowiedziany

¹⁷ B. Constant, *O monarchii konstytucyjnej i rękojmiach publicznych*, Warszawa 2016.

¹⁸ R. Ludwikowski, *Prawo konstytucyjne porównawcze*, Toruń 2000.

¹⁹ A. Jamróz, *Demokracja*, Białystok 1999.

przez władze ukraińskie jako wyraz protestu przeciwko niekonsekwencji działań ze strony Symona Petlury, o czym poinformowano przedstawiciela misji dyplomatycznej państwa ukraińskiego w Warszawie i rząd Polski. Od tego momentu, a formalnie do 1923 r., państwo zachodnioukraińskie istniało oddzielnie²⁰.

Dnia 8 grudnia 1919 r. Rada Najwyższa Ententy, uznając linię Curzona za wschodnią granicę, prawnie zatwierdziła zajęcie przez Polskę ziem ukraińskich: obwodu chełmskiego, łemkowskiego, Podlasia i Nadsania.

4. Konstytucja Ukraińskiej Republiki Ludowej z 29 kwietnia 1918 r.

Na ostatnim posiedzeniu Rady Centralnej w dniu 29 kwietnia 1918 r.²¹ wysłuchano i zatwierdzono projekt ustawy zasadniczej, czyli Konstytucji UNR, „Statutu o ustroju państwa, prawach i wolnościach Ukraińskiej Republiki Ludowej”, ale nie wystarczyło czasu na jej promulgację i ogłoszenie. Dlatego nie uprawomocniła się ona i nie weszła w życie, lecz pozostała ważnym historyczno-prawnym dokumentem epoki kształtowania się państwa ukraińskiego w latach 1917–1918²².

„Statut o ustroju państwa, prawach i wolnościach Ukraińskiej Republiki Ludowej” był przygotowywany na wzór demokratycznych konstytucji Europy i Stanów Zjednoczonych²³.

Analiza Konstytucji UNR z czasów Rady Centralnej w jej ostatecznej wersji daje podstawy do stwierdzenia, że z prawnego punktu widzenia nie była ona wystarczająco profesjonalna. Autorzy tej ustawy zasadniczej (A. Stepanenko i jego koledzy z komisji) nie wyróżniali się wysokim przygotowaniem teoretycznym w sprawach budowania państwa, co wynikało z warunków, w jakich rozwijała się przedrewolucyjna elita ukraińska²⁴.

Konstytucja ta nie została wprowadzona w życie, gdyż przyjęto ją w ostatnim dniu istnienia Rady Centralnej, tj. 29 kwietnia 1918 r.²⁵

---

²⁰ R. Aleksy, *Isnuwannia praw ludyny*, „Prawo Ukrainy: Jurydyczny żurnal”, Kyjiw 2011, nr 8, s. 121–125.

²¹ *Konstytucyjna reforma w ocinkach ekspertów: sociologiczni. dosliżennia*, „Nacionalna bezpeka i oborona” 2015, nr 4/5, s. 60–64.

²² M. Łozynśkyj, *Hałyczyna*, Wideń 1921.

²³ Zob. bliżej: O. Ejchelman, *Projekt Konstytucji osnov derżawnych zakoniw UNR*, Kyjiw, Tarniw 1920–1921, *passim*.

²⁴ L. Garlicki (red.), *Konstytucja Ukrainy*, Biblioteka Sejmowa, Warszawa 1999.

²⁵ I. Nahajewśkyj, *Istorija Ukrajińskoj Derżawy dwadciatoho stolittja*, Kyjiw 1994.

Ustawa ta uznawała wszelkie konstytucyjne wolności obywateli URL, a mniejszościom narodowym, aby utrzymać ich lojalność, nadawała specjalne prawa publiczne i zapewniała prawo do autonomii narodo-personalnej. W stosunku do mniejszości narodowości rosyjskiej, żydowskiej i polskiej prawo do narodo-personalnej autonomii zostało nadane na mocy tej ustawy. Inne narodowości, takie jak białoruska, czeska, mołdawska, niemiecka, tatarska, grecka i bułgarska, mogły skorzystać z tego prawa, jeśli do Sądu Generalnego został zgłoszony wniosek od każdej narodowości z osobna, podpisany przez co najmniej 10 000 obywateli URL, którzy zadeklarowali swoją przynależność do tej narodowości. Najwyższym organem ustawodawczym Związku Narodowego było Narodowe Zgromadzenie Konstytucyjne, wybierane na podstawie równego, bezpośredniego i tajnego głosowania, z uwzględnieniem zasady reprezentacji proporcjonalnej. Najwyższym organem wykonawczym Związku była Rada Narodowa, wybierana przez Zgromadzenie Narodowe. Jednakże wszelkie uchwały odnoszące się do kompetencji Związku Narodowego musiały być rozpatrzone i zatwierdzone przez Ogólnoludowe Zgromadzenie Ukraińskiej Republiki Ludowej²⁶.

Podstawowe założenia przyszłego ustroju państwa były według Konstytucji następujące:

- 1) władza ustawodawcza w kraju należała do Zgromadzenia Ludowego;
- 2) władza sądownicza – do Sądu Generalnego;
- 3) władza wykonawcza – do Rady Ministrów Ludowych.

Została ogłoszona równość wszystkich obywateli, nietykalność osobista, własności, została anulowana kara śmierci. Jednak w Konstytucji granice państwa, język państwowy, symbole oraz formy własności nie były jasno określone.

Władzę ustawodawczą sprawowało Zgromadzenie Narodowe, wybierane w głosowaniu powszechnym²⁷. Zgromadzenie rozpatrywało i zatwierdzało ustawy, traktaty międzynarodowe, wypowiadało wojnę i kontrolowało Radę Ministrów. Rada Ministrów sprawowała władzę wykonawczą. Najwyższą instytucją sądowniczą był Sąd Generalny wybierany przez Zgromadzenie Narodowe; pełnił funkcje kasacyjne wobec wszystkich sądów, orzekał w sprawach członków Zgromadzenia Narodowego i ministrów.

Rozdział I Konstytucji – „Postanowienia ogólne” – stanowił, że po przywróceniu prawa państwowego – w celu lepszej obrony swojego terytorium, pewniejszego stanowienia prawa i ochrony wolności, kultury i dobra swoich obywateli,

²⁶ N. Połońska-Wasylenko, *Istoria Ukrajiny 1900–1923*, Kyjiw 1991.

²⁷ W. Holubko, A. Lityński, *Ukraina na drodze do niepodległości (1918–1920). W setną rocznicę*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 2017, t. XIV, z. 1.

Ukraińska Republika Ludowa została proklamowana i obecnie jest suwerennym i niepodległym państwem.

Konstytucja stanowiła, że suwerenne prawo w URL należało do narodu ukraińskiego, czyli wszystkich obywateli URL. Naród korzystał z tego suwerennego prawa poprzez Zgromadzenie Narodowe Ukrainy²⁸. Stwierdzano też, że terytorium URL jest niepodzielne i bez zgody Zgromadzenia Narodowego, wyrażonego większością 2/3 głosów obecnych członków, nie mogła nastąpić żadna zmiana granic Republiki ani stosunków prawno-państwowych jakiegos terytorium przynależnego do Republiki. Nie naruszając swojej jednolitej władzy, URL przyznał swoim ziemiom, parafiom i gminom prawo do szerokiego samorządu, zachowując zasadę decentralizacji²⁹. URL przyznał narodom Ukrainy żyjącym w granicach państwa prawo do nadania prawom kulturalnym przewidzianym w konstytucji ram organizacyjnych.

W rozdziale II Konstytucji zawarte zostały prawa obywateli Ukrainy. Za obywatela URL uważało się każdą osobę, która nabyła to prawo zgodnie z procedurą przewidzianą przez prawo URL. Obywatel URL nie mógł posiadać jednocześnie obywatelstwa innego państwa. Mógł on zrzec się praw obywatelskich, składając wniosek do Rządu URL w trybie przewidzianym przez ustawę. Jedynie uchwała Trybunału Republiki mogła pozbawić obywatela URL praw obywatelskich. Kwalifikacja prawna, obywatelska i polityczna obywatela URL rozpoczynała się w wieku 20 lat. Prawo URL nie różnicowało praw i obowiązków mężczyzny i kobiety. Obywatele URL mieli równe prawa obywatelskie i polityczne. Urodzenie, wiara, narodowość, wykształcenie, majątek, podatki nie dawały żadnych przywilejów. W aktach URL nie można było używać żadnych tytułów³⁰. Obywatele URL i nieobywatele nie mogli być przetrzymywani na jej terytorium bez postanowienia sądu, chyba że przyłapano ich na gorącym uczynku. Ale nawet w takim wypadku osoba taka musiała zostać zwolniona nie później niż w ciągu 24 godzin, jeżeli sąd nie ustalił jakiegos sposobu jej przetrzymywania. Obywatel URL ani cudzoziemiec na jej terytorium nie mógł być karany śmiercią, karami cielesnymi lub w inny poniżający sposób naruszający godność ludzką ani też konfiskatą mienia³¹.

---

²⁸ S. Hołowatyj, *Tak czym że naprawdu je Konstytucija Pyłypa Orłyka?*, „Prawo Ukrainy” 2016, nr 1, s. 113–129.

²⁹ W. Honeczarenko, *Konstytucija Ukrajinskoji RSR 1937 r.*, „Wisnyk Akademiji prawowych nauk Ukrainy” 2012, nr 2, s. 75–83.

³⁰ M. Hultaj, *Witeczyniana konstytucyjna dumka wid nowych czasiw do utwierdżennia radiańskoj włady*, „Wisnyk Konstytucyjnoho Sudu Ukrainy” 2016, nr 1, s. 75–87.

³¹ O.C. Dudczenko, *Prawowe rehuluwannia formuwannia ta dijalnosti narodnych komisariatiw URSR w perszj połowyni 1920-ch rr.*, „Czasopys Kyjiwśkocho Uniwersytetu Prawa” 2015, nr 1, s. 26–30.

Domowe ognisko uznane było za nietykalne. Żadna jego kontrola nie mogła odbyć się bez postanowienia sądu. W pilnych przypadkach organy ścigania mogły naruszyć ten immunitet nawet bez nakazu sądu, ale i w takiej sytuacji postanowienie sądu musiało zostać wydane na wniosek obywatela nie później niż w ciągu 48 godzin od zakończenia kontroli³².

Zagwarantowano tajemnicę korespondencji. Organy państwowe nie miały swobody otwierania korespondencji bez nakazu sądu, chyba że w przypadkach przewidzianych przez prawo.

Obywatel URL ani nieobywatel na jej terytorium nie mógł być ograniczany w prawach wolności słowa, druku, sumienia, organizowania się, strajku, o ile jednocześnie nie naruszał przepisów prawa karnego. Każdy obywatel URL i wszystkie inne osoby znajdujące się na jej terytorium miały swobodę zmiany miejsca przebywania (zamieszkania).

Postanowienia § 14, 16, 17, 18 i 19 Konstytucji nie wykluczały ograniczenia tych praw obywatelskich podczas stanu wyjątkowego, co mogło jednak nastąpić tylko na mocy każdorazowo wydanej odrębnej ustawy, zgodnie z § 79 i § 80 Konstytucji. Tylko obywatele URL korzystali z pełnego zakresu praw obywatelskich i politycznych, uczestniczyli we władzach państwowych i samorządowych, poprzez czynny i bierny udział w wyborach do instytucji ustawodawczych i organów samorządu terytorialnego³³.

Czynne i bierne prawo wyborcze, zarówno do organów ustawodawczych URL, jak i do wszystkich organów samorządu lokalnego, przysługiwało wszystkim obywatelom URL z chwilą ukończenia 20. roku życia. Wyjątek stanowiły osoby prawnie uznane za niepoczytalne, pozostające pod opieką. O tym, jakie przestępstwa pociągały za sobą pozbawienie prawa do głosowania, decydowało Zgromadzenie Ludowe w zwykłym trybie podejmowania decyzji.

Wprowadzenie ograniczeń w prawach obywatelskich, z wyjątkiem okresu stanu wyjątkowego, było niedopuszczalne. Odrębne uchwały dotyczące praw obywatelskich regulować miała specjalna ustawa³⁴.

Rozdział III został poświęcony organom władzy URL. Wszelka władza w URL pochodziła od narodu i była sprawowana w sposób ustanowiony przez konstytucję.

---

³² O.W. Kuźmyneć, [w:] O.W. Kuźmyneć, W.S. Kałynowski, *Istorija derżawy i prawa Ukrainy*, 2 wydania dopownene, Kyjiw 2002, s. 448.

³³ M. Teslenko, *Jurydyczna pryroda prawowoji ochorony konstytuciji*, „Wisnik Konstytucijnoho Sudu Ukrainy” 2006, nr 3, s. 24–30.

³⁴ E. Zieliński, *System konstytucyjny Ukrainy*, Warszawa 2007.

Najważniejszym organem Ukraińskiej Republiki Ludowej było Zgromadzenie Narodowe, które bezpośrednio sprawowało władzę wyższą ustawodawczą w URL i formowało wyższe organy władzy wykonawczej i sądowniczej URL (art. 23)³⁵. Najwyższa władza wykonawcza w URL należała do Rady Ministrów Ludowych (art. 24)³⁶. Najwyższym organem sądowniczym był Sąd Ukraińskiej Republiki Ludowej (art. 25)³⁷.

Rady wyborcze i administracje gmin, wójtów i ziem realizowały lokalnie wszelkiego rodzaju sprawy. Miały one jedyną bezpośrednią władzę lokalną. Ministrowie URL tylko kontrolowali i koordynowali ich działalność (§ 50), bezpośrednio i za pośrednictwem wyznaczonych przez nich urzędników państwowych, nie ingerując w sprawy osób powołanych do tych Rad i Zarządów, a wszelkie spory w tych sprawach rozstrzygał Sąd Ukraińskiej Republiki Ludowej (§ 60 i § 68).

W rozdziale IV – „O Zgromadzeniu Narodowym Ukraińskiej Republiki Ludowej” – stwierdzono, że Zgromadzenie Narodowe wybierane jest w powszechnym, równym, bezpośrednim, tajnym i proporcjonalnym głosowaniu wszystkich tych, którzy cieszą się na Ukrainie prawami obywatelskimi i politycznymi oraz nie są w nich ograniczeni przez sąd (art. 27)³⁸. Wybory należy tak zorganizować, aby jednego posła reprezentowało około 100 000 osób i aby podczas wyborów nikt nie miał prawa drugiego głosu. We wszystkich pozostałych przypadkach zasady wyborów do Zgromadzenia Narodowego określać miała ustawa³⁹. Na posła mógł zostać wybrany każdy obywatel URL, który nie był ograniczony w swoich prawach i ukończył 20. rok życia. Nie można go było pociągnąć do odpowiedzialności za jego działalność polityczną. Podczas pełnienia obowiązków posła otrzymywał on wynagrodzenie w wysokości i w trybie ustalonym przez Zgromadzenie Narodowe. Weryfikacja wyborów należała do Sądu Ukraińskiej Republiki Ludowej. Swoje decyzje w tych sprawach przedkładał Zgromadzeniu Narodowemu. Uznanie mandatów za nieważne oraz unieważnienie wyborów i wyznaczenie w ich miejsce daty nowych wyborów należały do Zgromadzenia Narodowego.

Deputowani do Zgromadzenia Narodowego wybierani byli na trzy lata. Tracili swoje uprawnienia po tym czasie, jeśli Zgromadzenie nie zostało przedwcześnie

---

³⁵ W. Jermolajew, *Mechanizm narodowładnia za Konstytucyjeju UNR 1918 r.: do 90-riczczia konstytucyjnoho prawa Ukrainy*, „Wisnyk Akademiji prawowych nauk Ukrainy” 2008, nr 3, s. 152–158.

³⁶ *Ibidem*, s. 163–169.

³⁷ *Ibidem*, s. 171–177.

³⁸ D. Janewskij, *Malowidomi konstytucijni akty Ukrainy 1917–1920 rr.*, Kyjiw 1991.

³⁹ A.O. Seliwanow, *Zapysky konstytucjonalista: doswid teoretycznoho osmyslennia konstytucyjnych problem*, Kyjiw 2013, s. 169.

rozwiązane i zastąpione nowym⁴⁰. Zgromadzenie Narodowe uległo przedwczesnemu rozwiązaniu na mocy własnej uchwały, a także woli narodu, wyrażonej przez co najmniej 3 mln wyborców, w pisemnych oświadczeniach złożonych za pośrednictwem wspólnot przed Trybunałem, który po sprawdzeniu ważności tych oświadczeń informował o tej inicjatywie narodu Zgromadzenie Narodowe.

Nowe wybory organizowała władza wykonawcza uchwałą Zgromadzenia Narodowego. Kadencja Zgromadzenia Narodowego wygasła z dniem przekazania uprawnień nowo wybranemu Zgromadzeniu Narodowemu. Od podjęcia uchwały w sprawie ustalenia terminu wyborów do zwołania nowego Zgromadzenia Narodowego nie mogło upłynąć więcej niż trzy miesiące.

Zgromadzenie Ogólnoludowe zwoływał i przewodniczył mu jego przewodniczący, wybrany przez Zgromadzenie Ogólnoludowe. Nowe Zgromadzenie Ogólnoludowe zwoływał i otwierał przewodniczący wybrany przez poprzednie Zgromadzenie Ogólnoludowe. Władza przewodniczącego trwała do czasu zwołania nowego Zgromadzenia i wybrania przez nie nowego przewodniczącego. Zastępował go zastępca wybrany przez Zgromadzenie w przypadku śmierci lub ciężkiej choroby przewodniczącego, do czasu wyboru nowego przewodniczącego. Przewodniczący Zgromadzenia Narodowego, jako jego przedstawiciel, wykonywał wszelkie obowiązki związane z reprezentacją Republiki w jej imieniu⁴¹.

Zgromadzenie Narodowe zbierało się na sesję co najmniej dwa razy w roku. Przerwa pomiędzy sesjami nie mogła być dłuższa niż trzy miesiące. Na wniosek złożony przez 1/5 posłów Zgromadzenie Narodowe powinno zostać zwołane nie później niż po jego otrzymaniu przez przewodniczącego.

Do ważności uchwał Zgromadzenia Narodowego wymagana była obecność więcej niż połowy deputowanych. O wszystkich sprawach decydowano zwykłą większością głosów obecnych deputowanych. Jedynie o zmianach dotyczących terytorium państwa, zmianach w konstytucji, o wypowiedzeniu wojny i wszczęciu wobec ministrów śledztwa oraz procesu decydować miała specjalna komisja większością głosów⁴².

Prawo inicjatywy w zakresie zgłaszania projektów legislacyjnych, rozpatrywanych przez Zgromadzenie Narodowe, miały:

- a) Prezydium w porozumieniu z Radą Przewodniczącą Zgromadzenia;

⁴⁰ D. Janewśkyj, *XI Konstytucja Ukrainy w XX stuleciu*, „Filosofska i sociolohiczna dumka” 1991, nr 8.

⁴¹ O. Krzesin, *Politycznyj i prawowyj wymiry konstytuciji Pyłypa Orłyka: do 300-riczczia wydatnoji pamjatky*, „Jurydycznyj žurnal” 2010, nr 4, s. 96–103.

⁴² *Pakty i Konstytuciji zakoniv ta wolnostej wijkša zaporozkoho: tekst Konstytuciji Pyłypa Orłyka*, per. O.P. Burkat, N.O. Wysznewećkoji, „Het'man” 2012, nr 3, s. 52–57.

- b) poszczególne frakcje zarejestrowane przez Zgromadzenie Narodowe;
- c) posłowie indywidualni w liczbie co najmniej 30;
- d) Rada Ministrów Ludowych URL
- e) organy samorządu zrzeszające co najmniej 100 000 wyborców;
- f) bezpośrednio wyborcy-obywatele Republiki, co najmniej 100 000, w drodze pisemnych oświadczeń, potwierdzonych za pośrednictwem wspólnot i przedłożonych Sądowi, który po sprawdzeniu ich zasadności przekazuje niniejszy wniosek Przewodniczącemu Zgromadzenia Narodowego⁴³.

Projekty legislacyjne, przekazane – zgodnie z § 39 Konstytucji – Prezydium Zgromadzenia Ogólnoludowego, przedstawiane były komisji i po raporcie komisji ostatecznie przyjmowane przez Ogólnoludowe Zgromadzenie. Projekty legislacyjne zgłoszone z inicjatywy Rady Ministrów Ludowych wraz z ich przedstawieniem Prezydium Zgromadzenia Narodowego przekazywane były Radzie Ministrów Ludowych⁴⁴.

Projekty legislacyjne zgłoszone i niezatwierdzone na jednym posiedzeniu mogły być procedowane w trakcie nowej sesji, nie mogły jednak zostać uchwalone decyzją Zgromadzenia Narodowego w nowym składzie (po nowych wyborach).

Wnioski o zmianę Konstytucji zgłaszało się i podejmowało w kolejności określonej w § 39–41, z tym że do ich uchwalenia wymagano obecności 3/5 obecnych posłów, a uchwała stawała się ostateczna dopiero po jej odnowieniu przez zwykłą większość głosów Zgromadzenia Narodowego w nowym składzie, po kolejnych wyborach⁴⁵. We wszystkich innych sprawach nieuregulowanych w Konstytucji tryb i działalność Zgromadzenia Narodowego regulowało zarządzenie wydane przez Zgromadzenie Narodowe w zwykłym trybie obradowania i podejmowania decyzji.

Bez uchwały Zgromadzenia Narodowego nie można też było udzielać pożyczek na konto Ukraińskiej Republiki Ludowej ani też dokonywać żadnych przewłaszczeń państwowych nieruchomości.

Obywatel Ukrainy mógł być powołany do obowiązkowej służby wojskowej lub policyjnej wyłącznie na mocy uchwały Zgromadzenia Narodowego.

Bez uchwały Zgromadzenia Ogólnoludowego nie można było wypowiedzieć wojny ani zawrzeć porozumienia w imieniu URL. Aby wypowiedzieć wojnę,

---

⁴³ A. Lityński, *Europa między absolutyzmem a komunizmem. Meandry ustrojów państwowych (od XVI w. do końca I wojny światowej)*, Sosnowiec 2022.

⁴⁴ „Pakty i Konstytucji” *Ukrajnińskoj kozačkoj derżawy: do 300-riczczia ukladennia NAN Ukrajiny*, Instytut istoriji Ukrainy, Lwiv 2011, s. 440.

⁴⁵ O. Człewyck, *Zakriplennia swobody w konstytucyjnych dokumentach na rıznych etapach ukrajnińskoho derżawotworennia*, „Jurydyczna Ukrajina” 2015, nr 4/5, s. 9–14.

uchwała musiała zostać zatwierdzona przez 2/3 obecnych członków Zgromadzenia Narodowego. Zgromadzenie to zatwierdzało też traktaty polityczne i gospodarcze zawierane w imieniu URL.

Zgromadzenie Narodowe ustalało jednostki miar, wag i monet URL.

Rozdział V – „O Radzie Ministrów Ukraińskiej Republiki Ludowej” – stanowił, że najwyższa władza wykonawcza URL (§ 22), Rada Ministrów Ludowych, zajmuje się wszystkimi sprawami wykraczającymi poza zakres samorządu lokalnego (§ 24) lub dotyczącymi całej URL, koordynuje i kontroluje działalność tych instytucji, nie naruszając ustanowionych przez nie kompetencji, a także przychodzi im z pomocą, gdy się do niej zwracają.

Rada Ministrów Ludowych wywodziła swoją władzę od Zgromadzenia Narodowego i tylko przed nim odpowiadała⁴⁶. Przewodniczący Zgromadzenia Narodowego tworzył Radę Ministrów Ludowych w porozumieniu z Radą Starszych Zgromadzenia. Następnie Radę Ministrów Ludowych przedstawiano Zgromadzeniu Narodowemu do zatwierdzenia⁴⁷. W ten sam sposób dokonywało się częściowe uzupełnienie Rady Ministrów Ludowych. Liczbę członków Rady Ministrów Ludowych i zakres przedmiotowy w ramach powierzonych im tek ustalało Zgromadzenie Ludowe.

Każdy poseł Zgromadzenia Narodowego miał prawo zadawania pytań Radzie Ministrów Ludowych jako całości lub poszczególnym jej członkom, zgłaszając pytania za pośrednictwem Prezydium Zgromadzenia Narodowego⁴⁸.

Część Zgromadzenia Narodowego i deputowanych, w liczbie co najmniej 15, mogła zwrócić się do Rady Ministrów Ludowych lub jej poszczególnych członków o wyjaśnienia, zgodnie z § 55. Jeżeli Zgromadzenie Narodowe poparło taki wniosek większością głosów, ministrowie mieli nie więcej niż siedem dni na złożenie tych zapytań na Zgromadzeniu Ogólnoludowym URL – samodzielnie lub za pośrednictwem swoich władz przedstawicielskich⁴⁹.

Członek Rady Ministrów Ludowych, któremu większość Zgromadzenia Ludowego URL nie udzieliła wotum zaufania, składał swą władzę, a po upływie 24 godzin Ogólnoludowe Zgromadzenie mogło przystąpić do wyłonienia jego zastępcy w sposób wskazany w § 53. To samo należało odnieść do całej Rady Ludowej krajowych ministrów, gdy zgłoszono wobec niej całkowity brak zaufania. Uchwałą 2/3 Zgro-

⁴⁶ W. Kowalyk, *Z Istoriji tworennia ukrajinskich konstytucji*, „Istorija Ukrainy” 2015, nr 8, s. 14–15.

⁴⁷ M. Tomenko, *Ukraina: istorija Konstytuciji*, Kyjiw 2015, s. 144–149.

⁴⁸ *Ibidem*, nr 4, s. 7–10.

⁴⁹ M. Tomenko, *Pjat' urokiw Mazepy – Orlyka dla suczasnoji konstytucijnoji dyskusji*, „Wicze” 2015, nr 23/24, s. 32–34.

madzenia Narodowego w stosunku do członków Rady Ministrów Ludowych mogło zostać wszczęte śledztwo i proces za ich działalność.

Członkowie Rady Ministrów Ludowych mieli prawo brać udział w obradach Zgromadzenia Narodowego z głosem doradczym⁵⁰.

Rozdział VI – o sądzie URL – stanowił, że sąd w URL działa w jej imieniu⁵¹. Postępowanie przed sądem musiało być jawne i ustne. Władzę sądowniczą w ramach ustawodawstwa cywilnego, karnego i administracyjnego sprawować miały wyłącznie instytucje sądowe. Orzeczeń sądu nie mogły zmienić ani legislacyjne, ani administracyjne organy władzy. O tym, w jakich przypadkach organy administracyjne mogły nakładać i wykonywać kary, decydowała wyłącznie ustawa. Sąd był jeden i ten sam dla wszystkich obywateli Republiki, nie wyłączając członków Zgromadzenia Narodowego i członków Rady Ministrów Ludowych, z zachowaniem przepisów § 58 tej ustawy.

Konstytucja stwierdzała, że najwyższym sądem republiki jest Sąd Generalny Ukraińskiej Republiki Ludowej. Składał się on z kolegium wybieranego przez Zgromadzenie Ogólnoludowe na okres pięciu lat. Był on najwyższą instancją kasacyjną dla wszystkich sądów Republiki i nie mógł być sądem pierwszej i drugiej instancji ani pełnić funkcji władzy administracyjnej. We wszystkich pozostałych kwestiach organizację i kompetencje sądów oraz osób podlegających jurysdykcji sądowej określać miała ustawa.

W rozdziale VII uregulowano kwestię związków zawodowych. Każdy z narodów zamieszkujących Ukrainę miał w granicach URL prawo do autonomii narodowej i osobistej, czyli prawo do samodzielnego organizowania swojego życia narodowego, realizowanego za pośrednictwem organów Związku Narodowego, którego władza rozciągała się na wszystkich jej członków, bez względu na miejsce zamieszkania w URL. Uważano to za niezbywalne prawo narodów i żaden z nich nie mógł być tego prawa pozbawiony ani w nim ograniczony (art. 69)⁵².

Narody zamieszkujące terytorium URL – wielkoruskie, żydowskie i polskie – miały prawo do autonomii narodowej i osobistej. Z kolei narody białoruski, czeski, mołdawski, niemiecki, tatarski, grecki i bułgarski mogły korzystać z prawa do autonomii narodowej i osobistej, jeżeli sąd otrzymał w tej sprawie oświadczenie każdego

---

⁵⁰ *Ibidem*, nr 15, s. 23–28.

⁵¹ *Ibidem*, nr 2, s. 5–8.

⁵² O. Bahaneć, *Nowa – stara Konstytucja: rozдумы nad proektom Osnownoho Zakonu Ukrainy, prezentowanym Konstytucyjnoju komisijeju w czerwni 2015 r.*, „Jurydycznyj wisnyk Ukrainy” 2015, nr 29, s. 6–7; nr 30, s. 4–7; nr 31/32, s. 7–10.

narodu z osobna, podpisane przez co najmniej 10 000 obywateli URL bez względu na płeć i wyznanie, nieograniczonych sądem w swoich prawach politycznych, którzy deklarowali przynależność do tego narodu. Sąd rozpatrywał wniosek na jawnym posiedzeniu nie później niż w terminie 6 miesięcy od dnia jego złożenia, zawiadamiał Radę Ministrów Ludowych o swojej decyzji i podawał ją do wiadomości publicznej. Wnioski narodów, które nie zostały wymienione w tym artykule, przekazywano do rozpatrzenia przez Ogólnoludowe Zgromadzenie URL (art. 70)⁵³.

Aby skorzystać z prawa określonego w § 60, obywatele URL należący do danego narodu tworzyli na terytorium URL Związek Narodowy. Prowadzone miały być wykazy imienne członków każdego związku narodowego, które razem tworzyły kataster narodowy, publikowany w celach informacyjnych. Każdy obywatel miał prawo dochodzić swoich praw do włączenia do tego katastru narodowego na podstawie oświadczenia o przynależności do danego narodu, a także wyłączenia z niego⁵⁴.

Związek Narodowy korzystał z prawa do stanowienia i rządzenia w granicach kompetencji, które zostały ściśle określone w § 75 tej ustawy. Miał on wyłączne prawo reprezentowania danego narodu zamieszkującego terytorium URL przed instytucjami państwowymi i publicznymi. Dekrety ustawodawcze wydane przez Zgromadzenie Narodowe w zakresie kompetencji Związku Narodowego (§ 75) ogłaszano w sposób ogólnie przyjęty.

Związek Narodowy ustalał swój roczny budżet i miał prawo:

- a) opodatkować swoich członków na zasadach ustalonych dla powszechnego opodatkowania;
- b) zgodnie ze swoimi obowiązkami udzielać pożyczek i przeznaczać inne środki finansowe w celu zapewnienia działalności Związku Narodowego.

Zakres spraw należących do kompetencji Związku Narodowego i jego poszczególnych organów, a także organizację instytucji określała uchwała Zgromadzenia Ustawodawczego danego narodu, która określała także tryb zmiany jego uchwał. Podjęte uchwały mające wpływ na zakres kompetencji Związku Narodowego podlegały rozpatrzeniu i zatwierdzeniu przez Zgromadzenie Narodowe URL⁵⁵.

Ewentualne spory w tym zakresie pomiędzy Narodowym Zgromadzeniem Ustawodawczym a Ogólnoludowym Zgromadzeniem Ukraińskiej Republiki Ludo-

⁵³ W.M. Hrycak, *Osoblyvosti administratywno-terytorialnoho ustroju za Konstytucijeju Ukrainy*, „Nasze prawo” 2009, nr 4, cz. 1, s. 5–10.

⁵⁴ P. Bilenczuk, *Stratehija naukowoho zabezpechennia konstytucijnoji reformy w Ukraini*, „Jurydycznyj wisnyk Ukrainy” 2016, nr 1/2, s. 20–21.

⁵⁵ J. Bysaha, *Konstytucyjna reforma w Ukraini jak naslidok formuwannia nowoji paradyhmy konstytucjonalizmu*, „Prawo Ukrainy” 2014, nr 8, s. 96–104.

wej rozstrzygała komisja pojednawcza, złożona z równej liczby przedstawicieli tych instytucji. Uchwały komisji pojednawczej przekazywane były do ostatecznego zatwierdzenia Zgromadzeniu Ogólnoludowemu URL⁵⁶.

Narodowe Zgromadzenie Konstytucyjne składało się z członków wybranych przez obywateli URL, którzy ukończyli 20. rok życia. Przyjęto pięcioprzymiotnikowe prawo wyborcze: powszechne – bez względu na płeć i wyznanie, równe, realizowane w drodze wyborów bezpośrednich i głosowania tajnego, z zastosowaniem zasady proporcjonalnej reprezentacji.

Organami Związku Narodowego były organy państwowe. Wyższym organem przedstawicielskim Związku Narodowego było Zgromadzenie Narodowe, wybierane przez członków Związku na zasadach określonych w § 76. Najwyższy organ wykonawczy Związku stanowiła Rada Narodowa, wybierana przez Zgromadzenie Narodowe, przed którym ponosiła ona odpowiedzialność⁵⁷.

Wszelkie spory kompetencyjne, jakie powstały pomiędzy organami Związku Narodowego z jednej strony, a organami władzy państwowej, samorządu terytorialnego i innymi związkami narodowymi z drugiej strony, rozwiązywane miały być przez sąd administracyjny⁵⁸.

W rozdziale VIII zatytułowanym „O czasowym zawieszeniu wolności obywatelskich” stanowiono, że w przypadku państwowej konieczności (podczas wojny lub niepokojów wewnętrznych) wolności obywatelskie mogą być częściowo ograniczane lub zawieszane (art. 79)⁵⁹. To, jakie wolności obywatelskie i w jakim zakresie należy wówczas zawiesić, powinna określać specjalna ustawa wydana w trybie zwykłym. Wprowadzenie czasowego zawieszenia swobód obywatelskich lub ich ograniczenia w przypadkach i w granicach przewidzianych w ustawach, o których była mowa w § 80, zatwierdzało Zgromadzenie Narodowe⁶⁰. Jeżeli Zgromadzenie Narodowe nie zostało zwołane, Rada Ministrów Ludowych mogła według własnego uznania czasowo zawiesić wolności obywatelskie, mając obowiązek przedstawienia tej swojej decyzji na pierwszym posiedzeniu w najbliższej sesji Zgromadzenia

---

⁵⁶ I. Slidzenko, *Konstytucja Ukrainy: problemy realizacji ta szliachy wdoskonalennia w konteksti transformacijnoho perechodu do demokratiji*, „Jurydycznyj żurnal” 2008, nr 10, s. 46–49.

⁵⁷ W. Tarasiuk, *Konstytucja Ukrainy jak objekt politycznych manipulacji*, „Wicze” 2016, nr 11–12, s. 43–46.

⁵⁸ D. Hudyma, *Możliwy zminy ta dopownennia do Konstytuciji Ukrainy szczodo praw ludyny: ekspertne obhoworennia, inicijowane roboczozu hrupaju Konstytucijnoji Komistiji 14 trawnia 2015 r.*, „Prawo Ukrainy” 2015, nr 6, s. 238–242.

⁵⁹ *Pro widznaczennia 20-ji ricznyci Konstytuciji Ukrainy: ukaz Prezydenta Ukrainy wid 15 bereznia 2016 r.*, „Hołos Ukrainy” 2016, nr 94.

⁶⁰ *Konstytucja Ukrainy*, tłum. E. Toczek, A. Kubik (tłumaczenie zmian).

Narodowego⁶¹. Zawieszenie swobód obywatelskich nie mogło trwać dłużej niż trzy miesiące, a ewentualne przedłużenie tego zawieszenia musiało zostać zatwierdzone przez Zgromadzenie Narodowe.

5. Tymczasowa Ustawa Zasadnicza

Dnia 13 listopada 1918 r. Ukraińska Rada Narodowa proklamowała niepodległość państwa w formie republikańskiej i przyjęła dlań nazwę Zachodnioukraińska Republika Ludowa. Prawne podstawy państwa określała przyjęta 13 listopada 1918 r. Tymczasowa Ustawa Zasadnicza o niezależności państwowej ziem ukraińskich byłej monarchii austro-węgierskiej (konstytucja ZURL). Ustawa określiła terytorium ZURL, które obejmowało ukraińskie ziemie etniczne oraz Galicję, Bukowinę i Zakarpacie. Terytorium ZURL miało 70 tys. km², a populacja wynosiła 6 mln osób. Zatwierdzono opis herbu państwa – złoty lew na niebieskim tle – i flagę w barwach niebiesko-żółtych. Mniejszości narodowe na terytorium ZURL miały zagwarantowane równe prawa z ludnością ukraińską.

Dnia 9 listopada 1918 r. zatwierdzono Tymczasową Ustawę Zasadniczą ZURL, uzupełnioną dekretemi, w których nakreślono główne zasady ustroju państwa, a mianowicie: o organizacji armii (13 listopada 1918 r.), o tymczasowej administracji (15 listopada 1918 r.), o tymczasowej organizacji sądownictwa (16 listopada i 21 listopada 1918 r.), o języku państwowym (1 stycznia 1919 r.), o szkolnictwie (13 lutego 1919 r.), o obywatelstwie (8 kwietnia 1919 r.) i o reformie rolnej (14 kwietnia 1919 r.)⁶².

Tymczasowa Ustawa Zasadnicza z 9 listopada 1918 r. mówiła o państwowej niepodległości ziem ukraińskich byłej monarchii austro-węgierskiej. Ten akt prawny został przyjęty przez Ukraińską Radę Narodową na posiedzeniu 13 października 1918 r. Suwerenność wewnętrzna ZURL należała, zgodnie z ustawą z dnia 13 listopada 1918 r., do narodu, który miał ją realizować poprzez reprezentację wybieraną w głosowaniu równym, bezpośrednim, tajnym i proporcjonalnym. Do czasu wyborów do parlamentu nowej kadencji funkcje reprezentowania narodu pełniła Ukraińska Rada Narodowa. Ustawą z 4 stycznia 1919 r. utworzono odrębny oddział

---

⁶¹ J. Pradić, *Mowni pytania w ukraińskich konstytucjach: konstytucyjne prawo*, „Wisnyk Lwiwśkoho Uniwersytetu. Serija jurydyczna” 2002, nr 37, s. 201–207.

⁶² D.M. Czornyj, *Zakonodawcza i wykonawcza władzy w Konstytucji UNR: Problemy ocinky dokumentu*, „Wisnyk Charkiwskoho nacionalnoho uniwersytetu imeni W. N. Karazina” 2010, nr 906, wypusk 13.

Ukraińskiej Rady Ludowej, w skład którego wchodziło 9 członków. Na czele Rady jako dziewiąty członek stanął Prezydent Ukraińskiej Rady Ludowej Jewhen Petruszewycz. Najwyższa władza należała do Rady, a 9-osobowy oddział reprezentował Zachodnioukraińską Republikę Ludową poza granicami kraju oraz pełnił ważne funkcje suwerenności, zatwierdzanie i ogłaszanie ustaw, odwołanie członków Sekretariatu Stanu i inne⁶³.

Władza sądownicza opierała się na zasadzie niezawisłości sądownictwa (ustawa z 21 listopada 1918 r.). Przewidywano utworzenie Sądu Najwyższego.

System parlamentarny zapewniła ustawa z 14 kwietnia 1919 r., zgodnie z którą wybory do sejmów każdej kurii narodowej odbywały się według spisu ludności proporcjonalnie do liczby mandatów. W ramach każdej kurii, podzielonej na okręgi wyborcze, krajowe partie wyborcze rozdzielały między sobą mandaty w oparciu o system proporcjonalny. Sejm miał składać się z 226 posłów. Pierwsze wybory zaplanowano na czerwiec 1919 r., lecz ze względu na działania wojenne nie odbyły się⁶⁴.

W artykule I wskazano, że państwo, proklamowane na gruncie prawa narodów do samostanowienia przez Ukraińską Radę Narodową we Lwowie dnia 19 października 1918 r., obejmujące całą przestrzeń dawnej monarchii austro-węgierskiej, zamieszkaną głównie przez Ukraińców, nazywane jest Zachodnioukraińską Republiką Ludową.

Artykuł II stanowił, że terytorium ZURL obejmuje cały ukraiński region etnograficzny w granicach byłej monarchii austro-węgierskiej, czyli z ukraińską częścią dawnych ziem korony austriackiej Galicji z Wołodymyrią i Bukowiną oraz z ukraińską częścią dawnych stolic Węgier (komitatów): Spish, Sharysh, Zemplin, Ug. Bereg, Ugocha i Marmorosh – jak określa je na mapie etnograficznej monarchii austriackiej Karl Baron Czernig.

W artykule III – o suwerenności państwa – stwierdzono, że terytorium państwowe tworzy niepodległą Zachodnioukraińską Republikę Ludową⁶⁵.

W artykule IV – o prawie władzy – postanowiono, że prawo w imieniu ZURL sprawuje cały jej naród przez swoich przedstawicieli, wybranych na podstawie powszechnego, równego, tajnego i proporcjonalnego prawa głosowania bez różnicy płci. Na tej podstawie powinno być wybierane Zgromadzenie Ustawodawcze

---

⁶³ J. Hrycak, *Historija Ukrainy...*, s. 149–152.

⁶⁴ Pro попередnie schvaľennia zakonoprojektu pro wnesennia zmin do Konstytuciji Ukrainy (szczodo prawosuddia): postanowa Werchownoji Rady Ukrainy wid 2 lutoho 2016 r., Nr 962, „Hołos Ukrainy” z 4.02.2016, nr 20, s. 3, dodatek na stronie: www.golos.com.ua [dostęp: 15.12.2023].

⁶⁵ *Ibidem*, nr 22, s. 15.

ZURL. Do czasu wyboru Zgromadzenia Ustawodawczego całą władzę wykonywała Ukraińska Rada Narodowa oraz Sekretariat Stanu.

Artykuł V – o herbie i fladze – mówił o tym, że herbem ZURL jest złoty lew na niebieskim polu, zwrócony w swą prawą stronę. Pieczęć państwowa miała dookoła herbu napis: „Zachodnioukraińska Republika Ludowa”⁶⁶.

6. Zakończenie

Pierwsza Konstytucja Ukraińskiej Republiki Ludowej z 29 kwietnia 1918 r. była demokratyczna, wzorowana na konstytucjach państw europejskich oraz Stanów Zjednoczonych, jednak nie weszła w życie z powodu braku czasu na jej promulgację wskutek rozpadu Rady Centralnej i niesprzyjającej sytuacji politycznej.

Wołodmyr Wynnyczenko, pierwszy premier, sekretarz spraw wewnętrznych, przewodniczący Dyrektoriatu (prezydent URL) i pisarz, po przeczytaniu kolejnego fragmentu *Istoriji Ukrajiny-Rusy* Mychajła Hruszewskiego, napisał w swoim dzienniku: „[...] naród przez cały okres swojego państwowego [...] istnienia nic innego nie robił, jak tylko bronił się ze wszystkich stron [...]”⁶⁷.

Tymczasowa Ustawa Zasadnicza ZURL datowana na 13 listopada 1918 r. także nie weszła w życie z podobnych przyczyn, tj. braku kadr wojskowych, jak i prawno-administracyjnych, które w okresie przemian geopolitycznych Europy Środkowej i Wschodniej, w centrum których znalazła się ówczesna Ukraina, nie miały szans utrwalenia swojej władzy.

Jak już powyżej wskazałam, 22 stycznia 1919 r. na Placu Sofijskim w Kijowie ogłoszono zawarcie Aktu Zjednoczenia pomiędzy Ukraińską Republiką Ludową a Zachodnioukraińską Republiką Ludową, na mocy którego oba państwa połączyły się, przy czym ZURL zachowała autonomię jako Zachodnie Obwody Ukraińskiej Republiki Ludowej (ZOUNR, ZOURL)⁶⁸. Związek ten miał jednak charakter polityczny, ideologiczny, a nie prawno-państwowy, gdyż jego warunki prawne nie zostały opracowane ani ratyfikowane przez upoważnione organy obu państw. Wkrótce zresztą się on rozpadł.

Wraz z rozpoczęciem działań wojennych rząd przekazał swoje uprawnienia Prezydentowi URL J. Petruszewyczowi, który miał prawo sprawować całą wła-

⁶⁶ Tekst podano za: *Ukrajńska suspilno-polityczna dumka w 20 st.: Dokumenty i materiały*, „Suczasnist” 1983, T. 1, s. 406–407.

⁶⁷ W. Wynnyczenko, *Szczodennyk*, Kyjiw 1990, nr 5, s. 22.

⁶⁸ *Ibidem*, s. 253–258.

dżę wojskową i cywilną. Odmowa zawarcia kompromisu terytorialnego z Polską oraz brak wsparcia organizacyjnego i kadrowego Ukraińskiej Republiki Ludowej w czasie wyprawy kijowskiej 1920 r. przez polityków i wojskowych ZURL była jedną z najistotniejszych przyczyn tego, że niepodległe demokratyczne państwo ukraińskie (URL) po 1920 r. nie przetrwało w jakimkolwiek kształcie terytorialnym.

Kolejne projekty konstytucji pojawiły się już po opuszczeniu kraju przez władze republiki pod koniec 1920 r. Wart wspomnienia jest emigracyjny, prywatny projekt Konstytucji Zachodniej Ukrainy, autorstwa profesora Stanisława Dnistriańskiego, powstały pod koniec 1920 r., opracowany na zamówienie władz ZURL⁶⁹. W tradycyjny dla tego okresu sposób projekt próbował łączyć rozważania proponowane w konstytucjach państw zachodnich z tradycjami ukraińskimi, ponownie z uwzględnieniem okresu przejściowego z tymczasowymi organami państwowymi⁷⁰. W projekcie przywołano zasadę suwerenności narodu, państwa prawa, republikańskiej formy państwa i trójpodziału władz⁷¹.

Bibliografia

I. Akty prawne

Konstytucja Ukrainy, tłum. E. Toczek, A. Kubik (tłumaczenie zmian).

Konstytucja Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej (projekt Stanisława Dnistriańskiego) 1920, www.constituanta.blogspot.com/2012/08/1920.html.

Konstytucja Ukrainy. Werchowna Rada Ukrainy. Ofic. Wyd. Parlam. Wyd-wo Zakony Ukrainy, Kyjiw 2015.

Konstytucyjna reforma w ocinkach ekspertów: socjologiczni doslidżennia, „Nacionalna bezpeka i oborona” 2015, nr 4/5.

„Pakty i Konstytucji” Ukrajnśkoji kozoćkoji derżawy: do 300-riczczia ukladennia NAN Ukrainy, Instytut istoriji Ukrainy, Lwiw 2011.

Pakty i Konstytucji zakoniw ta wolnostej wijska zaporozkoho: tekst Konstytucji Pylypa Orlyka, per. Burkat O.P., Wysznewećkoji N.O., „Het'man” 2012, nr 3.

Pro poperedne schwalennia zakonoproektu pro wnesennia zmin do Konstytuciji Ukrainy szczodo decentralizaciji wladzy: postanowa Werchownoji Rady Ukrainy wid 31 serpnia 2015 r. Nr 656, „Hołos Ukrainy” 2.09.2015, nr 161.

---

⁶⁹ Konstytucja Zachodnio-Ukraińskiej Republiki Ludowej (projekt Stanisława Dnistriańskiego) 1920, www.constituanta.blogspot.com/2012/08/1920.html [dostęp: 15.12.2023].

⁷⁰ A. Kowal, *Działalność naukowa, publiczna i polityczna profesora i akademika Stanisława Sewerynowicza Dnistriańskiego*, „Wrocławsko-Lwowskie Zeszyty Prawnicze” 2011.

⁷¹ A. Olechno, *Ewolucja konstytucyjnych podstaw systemu rządów Ukrainy*, Białystok 2019.

Pro попередnie schvaľennia zakonoproektu pro wnesennia zmin do Konstytuciji Ukrainy (szczodo prawosuddia): postanowa Werchownoji Rady Ukrainy wid 2 lutoho 2016 r., Nr 962, „Hołos Ukrainy” z 4.02.2016, nr 20, dodatek na stronie: www.golos.com.ua [dostę: 15.12.2023].

Pro widznaczennia 20-ji ricznicy Konstytuciji Ukrainy: ukaz Prezydenta Ukrainy wid 15 bereznia 2016 r., „Hołos Ukrainy” 2016, nr 94.

Pro wnesennia zmin do Konstytuciji Ukrainy szczodo prawosuddia: zakonoproekt, rejestr. Nr 3524, Elektronnyj resurs, www.golos.com.ua.html [dostę:15.12.2023].

II. Literatura

- Aleksi R., *Isnuwannia praw ludyny*, „Prawo Ukrainy: Jurydycznyj žurnal”, Kyjiw 2011, nr 8.
- Bahaneć O., *Nowa – stara Konstytucija: rozдумы nad proektom Osnownoho Zakonu Ukrainy, prezentowanym Konstytucijnoju komisijeju w czerwni 2015 roku*, „Jurydycznyj wisnyk Ukrainy” 2015, nr 29, nr 30, nr 31/32.
- Baluk W., *Ukraina*, [w:] Baluk W., Czajowski A. (red.) *Ustroje polityczne krajów Wspólnoty Niepodległych Państw*, Wrocław 2007.
- Bandurka O., *Szlach do Konstytuciji Ukrainy, Deklaracija pro derżawnyj suverenitet Ukrainy*, Żytomyr 2010.
- Batanowa N.M., *Istoriczni wytoky instytutu konstytucyjno-prawowoji widpowidalnosti*, „Prawowa Derżawa” 2015, nr 26.
- Biłeczuk P., *Stratehija naukowoho zabezpečennia konstytucyjnoji reformy w Ukraini*, „Jurydycznyj wisnyk Ukrainy” 2016, nr 1/2.
- Bysaha J., *Konstytucyjna reforma w Ukraini jak naslidok formuwannia nowoji paradyhmy konstytucjonalizmu*, „Prawo Ukrainy” 2014, nr 8.
- Constant B., *O monarchii konstytucyjnej i rękomiach publicznych*, Warszawa 2016.
- Człewyk O., *Zakriplennia swobody w konstytucyjnych dokumentach na rıznych etapach ukrajinśko-ho derżawotworennia*, „Jurydyczna Ukraina” 2015, nr 4/5.
- Czornyj D.M., *Zakonodawcza i wykonawcza władzy w Konstytuciji UNR: problemy ocinky dokumentu*, „Wisnyk Charkiwśko-ho nacionalnoho uniwersytetu imeni W. N. Karazina” 2010, nr 906, wypusk 13.
- Doroszenko D., *Istorija Ukrainy*, Užhorod 1932.
- Dudczenko O.C., *Prawowe rehuluwannia formuwannia ta dijalnosti narodnych komisariatiw URSS w perszij połowyni 1920-ch rr.*, „Czasopys Kyjiwśko-ho Uniwersytetu Prawa” 2015, nr 1.
- Ejchelman O., *Proekt Konstytuciji osnov derżawnych zakoniw UNR*, Kyjiw, Tarniw 1920-1921.
- Galuba R., *„Niech nas rozsądzi miecz i krew...”. Konflikt polsko-ukraiński o Galię Wschodnią w latach 1918–1919*, Poznań 2004.
- Garlicki L. (red.), *Konstytucja Ukrainy*, Biblioteka Sejmowa, Warszawa 1999.
- Hałyczanśkyj O., *Naczerk proektu Derżawnoho zakonoladu dla „Ukraińskihoi Trudowoji Respubliki*, www.constituanta.blogspot.com/2012/10/1919_24.html.
- Hodowaneć W.F., *Konstytucyjne prawo Ukrainy: konspekt lekcij*, Kyjiw 2000.
- Holubko W., Lityński A., *Ukraina na drodze do niepodległości (1918–1920). W setną rocznicę*, „Miscellanea Historico-Iuridica” 2017, t. XIV, z. 1.

- Hołowatyj S., *Tak czym że naprawdu je Konstytucija Pyłypa Orłyka?*, „Prawo Ukrainy” 2016, nr 1.
- Honczarenko W., *Konstytucija Ukrajinskoji RSR 1937 r.*, „Wisnyk Akademiji prawowych nauk Ukrainy” 2012, nr 2.
- Horila K., *Istorija Ukrajinskoji konstytuciji. Materialy IV Wseukrajinskoji naukowo-praktycznoji konferenciji*, Czerkasy 2019.
- Hrycak J., *Historia Ukrainy 1772–1999. Narodziny nowoczesnego narodu*, tłum. K. Kotyńska, Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, Lublin 2000.
- Hrycak W.M., *Osoblywosti administratywno-terytorialnoho ustroju za Konstytucijeju Ukrainy*, „Nasze prawo” 2009, nr 4, cz. 1.
- Hruszewskij M., *Chto taki ukrajinci i czoho wony choczut'*, t. 1–2, Kyjiw 1991.
- Hudyma D., *Możlywi zminy ta dopownennia do Konstytuciji Ukrainy szczodo praw ludyny: ekspertne obhoworennia, inicijowane roboczozju hrupoju Konstytucijnoji Komisiji, 14 trawnia 2015 r.*, „Prawo Ukrainy” 2015, nr 6.
- Hultaj M., *Witczyzniana konstytucyjna dumka wid nowych czasiw do utwerdżennia radianskoji właddy*, „Wisnyk Konstytucijnoho Sudu Ukrainy” 2016, nr 1.
- Jamróz A., *Demokracja*, Białystok 1999.
- Janewskij D., *Malowidomi konstytucijni akty Ukrainy 1917–1920 rr.*, Kyjiw 1991.
- Janewskij D., *XI Konstytucija Ukrainy w XX storicczi*, „Filosofska i sociolohiczna dumka” 1991, nr 8.
- Jermolajew W., *Mechanizm narodowladdia za Konstytucijeju UNR 1918 r.: do 90-riczczia konstytucijnoho aktu Ukrainy*, „Wisnyk Akademiji prawowych nauk Ukrainy” 2008, nr 3.
- Kopylenko M., Kopylenko O., *Ewolucija ukrajinskocho konstytucjonalizmu*, „Prawo Ukrainy” 1992, nr 6.
- Kowal A., *Dzialalność naukowa, publiczna i polityczna profesora i akademika Stanisława Sewerynowyca Dnistriańskiego*, „Wrocławsko-Lwowskie Zeszyty Prawnicze” 2011.
- Kowałyk W., *Z istoriji tworennia ukrajinskich konstytuciji*, „Istorija Ukrainy” 2015, nr 8.
- Kresin O., *Politycznyj i prawowyj wymiry konstytuciji Pyłypa Orłyka: do 300-riczczia wydatnoji pamjatky*, „Jurydycznyj żurnal” 2010, nr 4.
- Kuźmyneć O.W., [w:] Kuźmyneć O.W., Kałynowskij W.S., *Istorija derżawy i prawa Ukrainy*, 2 wydannia dopownene, Kyjiw 2002.
- Lityński A., *Europa między absolutyzmem a komunizmem. Meandry ustrojów państwowych (od XVI w. do końca I wojny światowej)*, Sosnowiec 2022.
- Ludwikowski R., *Prawo konstytucyjne porównawcze*, Toruń 2000.
- Łysiak-Rudnyckij I., *Miż istorijeju i politykoju*, „Suczasnist” 1973.
- Łozynskij M., *Hałyczyna*, Wiedeń 1921.
- Nahajewskij I., *Istorija Ukrajinskoji Derżawy dwadciatoho stolittja*, Kyjiw 1994.
- Nieścioruk J., *Z zagadnień ustroju i polityki wewnętrznej Zachodnio Ukraińskiej Republiki Ludowej*, https://shron1.chtyvo.org.ua/Niescioruk_Jaroslav/Z_zagadnien_ustroju_i_polityki_wewnetrnej_Zachodnio-Ukrajinskiej_Republiki_Ludowej_w_latah_1918_1919.pdf?PHPSESSID=9ks2vvi3vc4jp6fvm4tkg8v8c1 [dostęp:15.12.2023].
- Olechno A., *Ewolucja konstytucyjnych podstaw systemu rządów Ukrainy*, Białystok 2019.

- Olszański T., *Historia Ukrainy XX wieku*, Warszawa 1993.
- Połońska-Wasylenko N., *Istorija Ukrainy 1900-1923*, Kyjiw 1991.
- Pradid J., *Mowni pytannia w ukrajinskich konstytucijach: konstytucijne prawo*, „Wisnyk Lwiwśko-ho Uniwersytetu. Serija jurydyczna” 2002, nr 37.
- Seliwanow A. O., *Zapysky konstytucjonalista: doswid teoretycznoho osmyslennia konstytucijnych problem*, Kyjiw 2013.
- Slideczenko I., *Konstytucija Ukrainy: problemy realizaciji ta szliachy wdoskonalennia w konteksti transformacijnoho perechodu do demokratiji*, „Jurydycznyj žurnał” 2008, nr 10.
- Slusarenko A.H., Tomenko M.B., *Istorija Ukrajinskoji konstytuciji*, Kyjiw 1993.
- Sokół W., *Transformacja ustrojowa państw Europy Środkowej i Wschodniej – próba bilansu*, [w:] Sokół W., Zmigrodzki M. (red.), *Systemy polityczne państw Europy Środkowej i Wschodniej*, Lublin 2005.
- Tarasiuk W., *Konstytucija Ukrainy jak obiekt politycznych manipulacji*, „Wicze” 2016, nr 11/12.
- Teslenko M., *Jurydyczna pryroda prawowoji ochorony konstytuciji*, „Wisnyk Konstytucijnoho Sudu Ukrainy” 2006, nr 3.
- Tomenko M., *Pjat' urokiw Mazepy – Orłyka dla suczasnoji konstytucijnoji dyskusiji*, „Wicze” 2015, nr 23/24.
- Tomenko M., *Ukrajina: istorija Konstytuciji*, Kyjiw, 2015.
- Wynnyczenko W., *Szczodennyk*, Kyjiw 1990, nr 5.
- Zieliński E., *System konstytucyjny Ukrainy*, Warszawa 2007.

**Zagadnienia prawa
konstytucyjnego i prawa
Unii Europejskiej**